

lijkheid, ze wordt ons in onze huiskamer aangeboden in beeld en woord. Maar juist hier ligt het probleem, het blijven beelden, hoe werkelijk ze ook overkomen. Het blijven beelden die alleen maar verwijzen. Ze zijn met andere woorden nooit iets meer dan een representatie, ze stellen het getoonde nooit reëel present. Door een beeld te tonen, of over een bepaald gegeven te praten nemen we afstand van datgene wat we tonen of waarover we praten. Sterker nog, we kunnen pas kijken naar iets of praten over iets doordat er door het beeld of het woord een afstand gecreëerd wordt, een afstand die niet overbrugd kan worden. De werkelijkheid is steeds –psychoanalytisch uitgedrukt– een ‘gecastreerde’ werkelijkheid³ die zich enkel kan tonen in representaties. Alhoewel de werke-

dat de wereld en de mens weerspiegelt, gezien worden als de representatie van de representatie. De gerepresenteerde werkelijkheid wordt dan op de scène geplaatst. En juist op die manier kan het theater het illusoire aspect –dat verwijst naar het Lacaniaanse imaginaire⁴– van de werkelijkheid blootleggen. Het theater ontmaskert dit imaginaire karakter door het beeld waarmee het subject denkt samen te vallen als beeld op de scène te plaatsen, waardoor de breuk tussen beeld en subject benadrukt wordt. Het theater kan zo de moderne mens tonen hoe hij verward zit in zijn imaginaire identificaties, hoe hij zichzelf eindeloze verhalen wijsmaakt en hoe hij in die verhalen alleen de onwankelbare held is waarvoor hij zich houdt.

Hierin ligt de specifieke functie van het theater waarop Genet de nadruk legt. Hoe men de dood, het tekort, ook probeert te verdringen, het is steeds aanwezig. Het moderne subject moet met zijn eindigheid geconfronteerd worden wil het niet vervallen in een denken dat zijn fundament vindt in een imaginaire waarheid. Het theater moet hier de belangrijke taak op zich nemen door de dood, het tekort, de grondeloosheid van dat waarheidsdenken een duidelijke plaats op de scène te geven.

De noodzaak van theater

Wat houdt dit dan precies in, de dood, het tekort, op de scène zetten, het moderne subject confronteren met zijn eindigheid?

Het theater brengt de beeldenmaatschappij in beeld op de scène. Zo wordt de imaginaire structuur van de werkelijkheid imaginair getoond en wordt de maatschappij en het moderne subject geconfronteerd met zijn eindigheid, met zijn tragiek. Het moderne subject kan niet meer terugvallen op een god, het is afgesneden van een allesomvattende waarheid, het is afgesneden van zichzelf. Die tragiek, de eindigheid zelf, kan niet getoond worden, wel de verscheurdheid die deze tragiek veroorzaakt.

Het theater moet dit beeld, deze castratie tonen door de vernietigende werking te tonen van een maatschappij of een subject dat denkt met zichzelf samen te vallen, dat dus denkt de waarheid te bezitten. Het negeren van de imaginaire structuur kan catastrofaal zijn voor een individu of een samenleving. Wanneer een maatschappij niet een constante kritische houding aanneemt tegenover de imaginaire structuur in het

dagelijkse leven, kan een totalitair gedachtegoed, dat zich baseert op een waarheidsdenken, zich langzaam installeren. Let wel, het theater kan geen duidelijk antwoord bieden op het probleem van een groeiend extreem gedachtegoed. Meer zelfs, het theater moet juist de onmogelijkheid om pasklare antwoorden te bieden, centraal stellen. De constante neiging van de moderne mens om tot oplossingen en waarheden te komen –iets waar we, indien we willen handelen binnen het dagelijkse leven, niet aan kunnen ontsnappen– moet op de scène gedecentreerd worden. Daarmee wordt bedoeld dat we de onmogelijkheid en de noodzakelijkheid om de eindigheid te tonen, tegelijkertijd een plaats op de scène moeten geven. Op die manier wordt de eindigheid van elk gedachtegoed of elke handeling benadrukt.

Wanneer de vraag gesteld wordt of het theater nog steeds een noodzaak is, dan kan ik hierop alleen maar volmondig ja antwoorden. Het theater is, vanuit zijn specifiek imaginair karakter, een belangrijk forum om het moderne subject de spiegel van de eindigheid voor te houden. Het moet het moderne subject denken tot op zijn grens. Het hedendaagse theater moet daarom steeds opnieuw botsen tegen zijn eigen grens, tegen zijn dood. Jan Ritsema zei hierover: ‘Toch zullen we, als we verder willen, meer besef van dood in ons werk moeten krijgen, ik in het mijne, en jij in het jouwe. Ik bedoel met meer besef van dood iets anders dan de quasi spelletjes met de werkelijkheid zoals wij die nu op de internationale podia vertonen. Besef van dood hoeft niet expliciet over dood te gaan, dat is een misvatting. Besef van dood doet pijn, voorlopig, omdat we het altijd weggestopt hebben.’⁵ Ritsema benadrukt hier de noodzaak om de dood, de tragiek van de eindigheid, terug een plaats te geven op de scène.

De wereld als bordeel

Het oeuvre van Genet wil ik hier graag als voorbeeld aanhalen. Hij neemt als auteur de representatie als structuur mee in zijn schriftuur en geeft haar er een volwaardige positie. Op die manier legt hij de structuur van het tekort bloot door telkens opnieuw de

Nooit kan je de realiteit van haar mise-en-scène onderscheiden. De ontmaskering van de realiteit gaat samen met het creëren van de realiteit.

lijkheid enkel getoond kan worden, blijft de mens het verlangen hebben om de werkelijkheid in haar volheid te vatten, om er mee te versmelten. Het subject wil de breuk met de wereld en met zichzelf herstellen. Dit herstellen mislukt constant, wat een onbehagen met zich meebrengt.

Genet geeft deze mislukking een belangrijke plaats in zijn theaterwerk door de dood, het tekort, dat het onbehagen een fundering geeft, te ensceneren. Hij wil de toeschouwer confronteren met datgene wat die het liefst niet wil zien: dat de werkelijkheid en hijzelf niet samenvallen met het beeld dat hij over de werkelijkheid en zichzelf heeft. Het identificatieproces wordt constant verstoord, het bezitten van een vaste identiteit is een illusie.

Als de werkelijkheid altijd een gerepresenteerde werkelijkheid is, dan kan het theater,